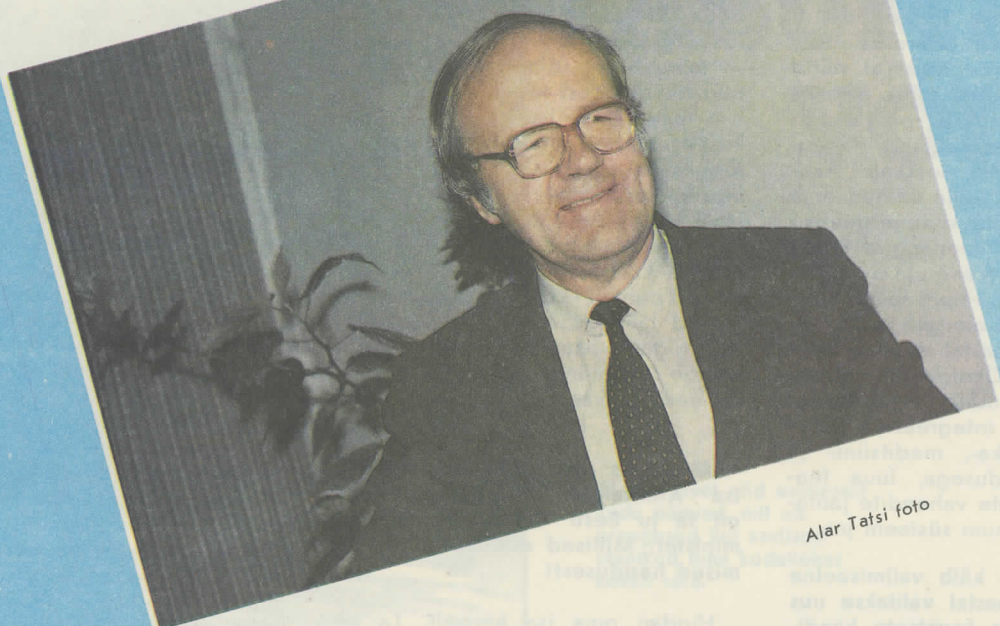

Alar Tatsi foto

AASTALÕPU- MÕTTEID AKADEEMIK MIHKEL VEIDERMAGA

■ **Vahetasite õppejõu ameti Teaduste Akadeemia asepresidendi tooli kasuks. Kas olete selle sammuga rahul?**

Oleksin parema meelega jäänud kõrgkooli, ja ega ma sellest pole ka täiesti loobunud. Mul on Tallinna Tehnikaülikoolis veerand professorikohta, loen seal keemikutele loengutsükli ning juhendan aspirante. Ka minu teaduslik laboratoorium jäi tehnikaülikooli, sest ma ei pidanud õigeks seda akadeemiasse üle tuua. Minu praegune töö on suuresti administratiivne, see pole mind kunagi tõmmanud. Vajaduse korral võib mui-

dugi sellist tööd teha, eriti kui tunnetad, et sellest on kasu. Igatahes loodan, et suudan Eesti teaduse, aga ka kogu Eestimaa probleemide lahendamiseks TA asepresidendina rohkem korda saata kui oma eelmisel ametipostil. Selle üle otsustamine aga jäägu juba teiste ülesandeks.

■ **Uutmisajal on akadeemiat teravalt kritiseeritud, on tulnud isegi ettepanekuid akadeemia kui süsteemi likvideerimiseks.**

Akadeemia töös on puudusi. Ta likvideerimist ma aga ei toeta, sest kõige kergem on lõhkuda. Kuid mis saab edasi, mida siis realselt ase-

mele pakkuda? Tänapäeval on võimatu lahendada mis tahes probleemi kitsalt ühe eriala piirides. Akadeemia, kuhu on integreeritud peaaegu kõikide teadusharude esindajad, on esitanud teaduslikult põhjendatud seisukohad terves reas Eestimaa teravates probleemides. Hiljuti saatsin Ministrite Nõukogule ettekande Rakvere fosforiidimaardla suhtes, mis valmis paljude Eesti teadlaste ühistööna. Teatavasti on see küsimus Liidu tasemel endiselt aktuaalne ja lõplikku otsust pole veel langetatud. Täienvaldavalt valmis meil nüüd soliidne, iga-

külgsest argumenteeritud seisukoht: Rakvere fosforiidimaardla jääb kinnikülmutatuks, sest meil puudub ökoloomiliselt ohutu ja majanduslikult efektiivne võimalus maardla evitamiseks. Olen veendunud, et mitte ükski Liidu ametkond pole võimeline meie teaduslikku põhjendust ümber lükkama või sellele midagi võrdväärset kõrvale seadma. Akadeemia on selgelt välja öelnud oma arvamuse ka põlevkivienergeetika küsimustes, samuti hinnangud Eestimaa majandusliku arengu ja poliitiliste sündmuste osas. Hiljuti saime juurde Filosoofia, Sotsioloogia ja Õiguse Instituudi, uuel aastal antakse eluõigus iseseisvale Ökoloogia ja Mereuuringute Instituudile. Akadeemiat tuleks tihedamalt integreerida kõrgkoolidega, tehnika-, meditsiini- ja põllumajandusteadusega, luua teadusele eraldatavate vahendite jaotamise demokraatlikum süsteem jne.

■ Akadeemias käib valimiseelne võitlus, algaval aastal valitakse uus TA juhtkond. Kas kavatsete kandideerida presidendi kohale?

Nagu ütlesin, pole administratiivtöö mulle eriti meelt mööda. Presidenditoolile ma kandideerida ei kavatse. Arvan, et akadeemias on sellele kohale sobivamaid inimesi kui mina.

■ Mida peate lõppeval aastal teaduselus ja isiklikus elus tähtsamaks saavutuseks?

Mul on heameel sellest, et kõrvuti fundamentaaluuringute arendamisega on akadeemia hakanud palju aktiivsemalt osalema Eesti põletavate sõlmküsimuste läbitöötamisel ja lahendamisel. Teadlasena pean oluliseks seda, et mul õnnestus organiseerida ja läbi viia Tallinnas rahvusvaheline XI fosforikeemia konverents, mis oli seni maailmas toimunud selle suuniflusega teadusüritustest suurim. Sellel üritusel osales 500 inimest, sealhulgas 300 välisest.

Isiklikuks eluks mul tõtt-öelda enam palju aega ei jäägi. Eks mu perekond peab sellega leppima. Akadeemiasse tulles kasvas töökoormus oluliselt. Sel aastal sain õlule rasked ülesanded: vastutan Eesti ökoloogia-alase uurimisprogrammi ja energeetika arendamise kontseptsiooni väljatöötamise eest. Siiani töötasid energeetikud, põlevkivikaevandajad jt. kõik omaette. Nüüd tuleb need rahvamajandusharud paremini siduda, üldse kriitilisemalt analüüsida meie energiatootmist ja -tarbimist.

■ Olete spetsialist fosforikeemia ja tehnoloogia alal. Seetõttu võiksite öelda, kas eestlastel on kaugemas

tulevikus võimalus sama rikkaks saada kui Nauru saare elanikel, kes võivad neile kuuluva fosforiidi müügist lubada enesele miljonäriväärilist elu.

Nauru saare elanikud pole saanud rikkaks, sest tegemist on hetkelise materiaalse heaoluga oma elukeskkonna rikkumise arvel. Lõppude lõpuks on küsimus selles, mis mille üles kaalub. Õnneks pole meil Eestimaal veel Nauru saare variant käiku läinud ning ma loodan, et seda ei tehta seni, kuni meil puuduvad ökoloomiliselt puhtad ja majanduslikult efektiivsed lahendused ja on lahti saadud gigantomaaniast. Eestimaa maa- varade suveräänne valdaja peab olema eesti rahvas.

■ ENE-s puudub märksõna teie isa Aleksander Veiderma kohta, oli ta ju Eesti Vabariigis haridusminister. Millised olid tema arusaamised haridusest?

Hindan oma isa kõrgelt. Ta oli Eesti Vabariigi algpäevadel üks väheseid Eesti loodusteadlasi, kel omandatud kõrgem haridus. Tema missiooniks oli luua alussambad eesti koolile. Isa luges oma elutöö lõppenud olevaks, kui tema mälestused on publitseeritud.

Aleksander Veiderma mälestused koosnevad neljast osast: esimene peatükk annab ülevaate omaaegsest Üdrumaa külakoolist, teine Haapsalu linnakoolist, kolmas Tallinna reaalkoolist ja neljas — Peterburi Ülikoolist. Eriti huvitavad on aastad 1918—1928 — aeg, kus on näha kõik need ettevõtmised, millega pandi alus eestikeelsele koolile. Kuna memuaaride lugemine on minu hobi, siis võin öelda, et nii põhjalikke, huvitavaid ning hästi kirja pandud mälestusi pole ma teisi lugenud. Viiesajaleheküljelisest meenutusteraamatust on näha, kuidas eesti koolimehed pühendasid oma elu ja töö koolile. Kahjuks pole mul siiani õnnestunud käsikirja trükki anda. Ka viimane katse «Eesti Raamatus» ei kandnud vilja.

■ Olete ise neljandat põlve õpetaja. Mida arvate tänapäeva koolist?

Pidasin hiljuti loengu Eestimaa hariduskoondiste juhatajatele, kes tundsid huvi, mida tuleks ette võtta ja mida uurida, et Eesti kool jalgadele aidata.

Ütlesin, et selleks on tarvis täita esmalt kolm tingimust: esiteks peaksime omandama Eesti Vabariigi aegse koolikorralduse kogemuse, sest juba siis jõudis meie kool maailmatasemele. Poleks paha õppida ka üht-teist kasulikke välismaalt.

Teine tingimus on see, et meie õpetajal peaks olema rohkem missioonitunnet. Pole vaja oodata instruktsioone ja soovitusi ülevalt. Kui nüüd esimene tingimus siduda teise- ga, siis on õpetaja suuteline hariduspõllul väga palju korda saatma. Kolmandaks, kooli tuleb raha sisse panna. Lõputult uurida ja selleks veel eraldi instituute luua pole mõistlik tegu.

■ Milline on Eesti ühiskonna suurim defitsiit?

Meil on puudus haridusest ja haritusest, seega kultuurist laiemas mõttes. Mõistagi ei räägi ma kultuuri tipudest, vaimuinimestest. Pean eeskätt silmas kultuuri kandepinda, mis kipub olema võrdlemisi õhuke. Kõik saab alguse lastetoast. Kultuurne elulaad eeldab korralikku käitumist, silmaringi avarust, poliitilist ja diskussioonikultuuri, kus eesmärgiks ei tohiks olla isiklike ambitsioonide esiplaanile seadmine; see eeldab ühisel platvormil ühtekuuluvustunnet ja tihti sedagi, et rahulikult ära kuulata erinevad seisukohad ning nendega ka arvestada. Masendav on olmekultuuri madal tase.

Teine mure on turvatunde puudumine, ja seda nii üksikisiku, perekonna kui ka Eestimaa tasandil. Me ei tunne end praeguses olukorras kindlalt, me ei tea, mida toob homme päev. Hirmuäratavalt suur on kuritegevus.

Kolmas vajakajäämine on juured, millest me häguselt küll üht-teist teame, kuid peaksime teadma palju enam. Hädavajalik on tunda Eestimaal varem olnut ja osata seda siduda oma päritolu, perekonna ja rahvaga.

■ Jõulude ajal peate oma 60. sünnipäeva. Millised on teie soovid sellel teetähisel?

Ma soovin, et Eesti teadus ning haridus areneks edasi, et mu perekond oleks terve ja elaks turvalist elu. Mõistagi loodan ma õnneliku tulevikku oma sünnimaale. Selle heaks aga tuleb kõvasti töötada kõikides valdkondades.

Vestelnud EBBA RÕIGAS